

Ka uspešnom unutrašnjem dijalogu o Kosovu

Tokom maja 2017. predsednik Srbije Aleksandar Vučić najavio je pokretanje unutrašnjeg dijaloga u Srbiji oko pitanja Kosova. Ovaj proces je neformalno pokrenut već tokom jula i avgusta 2017. kroz seriju autorskih članaka u dnevnim novinama *Blic*, u kojima su gospodin Vučić i nekoliko visokih predstavnika Vlade Srbije predstavili svoja viđenja ovog pitanja, ne ulazeći u detalje. Samo nekoliko predstavnika opozicije je pozitivno reagovalo na inicijativu, objavljujući sopstvene komentare i viđenja. Preovlađujuća većina predstavnika opozicije su skeptični oko dijaloga i odbijaju učešće. Do dana kada je pisanje ovog izveštaja završeno, krajem oktobra 2017, ovaj okvir internog dijaloga je ostao nepromenjen. I predsednik i vlada nisu izašli sa preciznijim informacijama ko i na koji način će organizovati dijalog.

Kako bi dodatno razjasnio ovo pitanje, Savet za inkluzivno upravljanje (CIG) je 9. oktobra 2017. godine organizovao prvi u nizu okruglih stolova u Beogradu posvećenih unutrašnjem dijalogu u Srbiji. Na sesiji su učestvovali vodeći predstavnici civilnog društva u Srbiji, akademske zajednice i medija, kao i predstavnici srpskih organizacija civilnog društva sa Kosova. Na skupu su razmotrena pitanja koje treba da budu predmet dijaloga, metodologija po kojoj bi dijalog trebalo da se sprovede i zaključci, kao i uspostavljanje principa na kojima dijalog treba da bude utemeljen.

Okrugli sto je deo šire inicijative posvećene normalizaciji odnosa između Kosova i Srbije koja je podržana i sprovodi se u saradnji sa Saveznim ministarstvom inostranih poslova Švajcarske.

Zaključci i preporuke iz ovog izveštaja proistekli su iz diskusija sa okruglog stola, kao i iz sadržaja pojedinačnih sastanaka, i nisu zasnovani na konsenzusu već odlikavaju mišljenja različitih učesnika. Pokušali smo da budemo tačni i da što uravnoteženije sažmemo suštinu diskusija, i molimo za razumevanje one učesnike čije zamerke nisu bile u potpunosti odslikane u ovom kratkom izveštaju, za čiji sadržaj CIG snosi potpunu odgovornost. Izveštaj nije pregledan od strane učesnika. Predstavnik CIG-a u Beogradu, Igor Novaković, napisao je izveštaj.

Zaključci i preporuke

Većina učesnika je pozdravila inicijativu, dodajući da od samog početka treba da budu definisani principi i jasna pravila na kojima dijalog treba da bude zasnovan. Sa skupa su proistekli sledeći zaključci i preporuke o principima i pravilima za sprovođenje unutrašnjeg dijaloga:

- **Dijalog treba da ima jasnu svrhu i ciljeve.** U ovom trenutku, i dalje je nejasno koji je krajnji razlog zbog kojeg će se voditi dijalog i šta su njegovi ciljevi. Društvo nije pripremljeno za nastavak dijaloga sa Prištinom i ne razume suštinu normalizacije. Stoga bi svrha dijaloga trebala da bude omogućavanje bolje pripreme društvu za predstojeći proces i otvaranje najvažnijih pitanja. Stoga je od samog početka potrebno jasno definisati ciljeve dijaloga, od

kojih najvažniji treba da bude pitanje suštine spora, a to je status Kosova. Neki od učesnika su izrazili mišljenje da trenutni pristup služi kao „dimna zavesa” za vladajuću elitu da dovrši proces započet sa Briselskim sporazumom iz 2013. godine. Nekoliko drugih učesnika su tvrdili da je „ova taktika” primenjena pošto vladajuća elita ne želi da donese samostalno odluku oko pitanja Kosova, te pokušava da podeli odgovornost i da izbegne eventualnu stigmatizaciju. Međutim, ako i jedno od ova dva stava pogađa suštinu, to znači da Srbija mora ponuditi više koncesija nego što je već dala Briselskim sporazumom. Jedan od učesnika je rekao da se unutrašnji dijalog ne treba da se fokusira na pitanje kako vratiti ili spasiti Kosovo, već na pitanja kako i zašto je Srbija izgubila Kosovo.

- **Unutrašnji dijalog utiče na evropsku budućnost Srbije, te zbog toga treba da uzme u obzir i pitanja u vezi sa procesom pregovora u okviru poglavlja 35.** Srbija je obavezna da poštuje okvir zadan poglavljem 35 koji predviđa sveobuhvatnu normalizaciju između Beograda i Prištine. Stoga ga neki od učesnika vide i kao ključni okvir za unutrašnji dijalog, pošto je mogućnost evropske perspektive bila i glavni katalizator za početak pregovora između Beograda i Prištine i ostaje glavni pokretač celokupnog procesa. Posmatrano iz ovog ugla, obim unutrašnje debate je ograničen kada je reč o odnosima Beograda i Prištine, pošto sveobuhvatna normalizacija podrazumeva, u najmanju ruku, mirnu koegzistenciju, punu saradnju, uzajamno priznavanje pravnih sistema i prihvatanje članstva Prištine u međunarodnim organizacijama. „Međutim, i drugi elementi, koji se ne odnose isključivo na odnose između Beograda i Prištine, takođe treba da budu deo unutrašnjeg dijaloga”, navelo je nekoliko učesnika „pošto se proces suštinski dotiče sudbine Srbije i vizije njene budućnosti.”
- **Unutrašnji dijalog treba da donese kvalitativno nove predloge i zaključke u vezi sa dijalogom Beograda i Prištine.** Dijalog čiji bi rezultat bilo ponavljanje starih pozicija neće doprineti unapređenju odnosa, niti razrešenju postojećih pitanja između Prištine i Beograda. Dijalog svakako mora da se dotakne pitanja implementacije Briselskog sporazuma iz 2013, pitanja nestalih osoba, povratka interno raseljenih, uzurpirane privatne imovine, kulturno-istorijskog nasleđa Srba na Kosovu i članstva Prištine u međunarodnim organizacijama. Međutim, u dijalogu se nužno moraju razmotriti pitanja regulisanja međusobne saradnje Srbije i Kosova, kao i dužine trajanja međusobnog dijaloga uz podršku EU. Stoga dijalog treba strukturirati na način da učesnici budu ohrabreni da govore slobodno i predlažu ideje koje ne proizilaze iz postojećih šablona, kao i teme koje su do sada bile stigmatizovane ili predmet tabua.
- **Kroz dijalog treba razjasniti šta znači sveukupna normalizacija odnosa.** Neizbežno, unutrašnji dijalog mora da se osvrne i na opcije za rešavanje odnosa između Kosova i Srbije. Neki učesnici su rekli da evropska perspektiva ili brza integracija u EU ne predstavljaju dovoljne podsticaje za Srbiju, te su istakli da će unutrašnji dijalog rezultovati predlogom za podelu Kosova ili razmenu teritorija. Drugi su bili skeptični prema ovim opcijama i rekli da Srbija u najboljem slučaju može normalizovati odnose sa Prištinom bez priznavanja Kosova. U svakom slučaju, većina učesnika se složila da je vlada promenila svoj pristup pitanjima vezanim za Kosovo u odnosu na prvobitni koji je uspostavljen 2012. godine. Tada je zvanični fokus bio pre svega usmeren na položaj Srba na Kosovu, da bi se danas ponovo vratio na teritorijalna pitanja.
- **Potrebno je precizirati metodologiju na osnovu koje će se interpretirati rezultati dijaloga, izveštavati javnost i donositi odluke. Takođe potrebno je precizirati jasne rokove.** U ovom momentu je nejasno kako će organizatori valorizovati doprinose u okviru unutrašnjeg dijaloga, kao i ko će odlučivati rezultatima dijaloga i na osnovu kojih kriterijuma.

Učesnici su izneli različite opcije, spominjući da bi odluke mogao doneti predsednik, vlada ili skupština, odnosno da bi mogle biti tema referenduma. I dalje je nejasno ko je zadužen za izveštavanje o rezultatima dijaloga, kao i da li rezultati treba da pokažu više mogućih opcija ili samo jednu. Isto tako, potrebno je izraditi mapu puta dijaloga, sa jasno definisanim konkretnim fazama i rokovima.

- **Transparentnost dijaloga.** Potrebno je razmotriti koji sve formati dijaloga dolaze u obzir. Drugim rečima, da li celokupan proces treba da bude otvoren ili je potrebno da se određeni stadijumi dijaloga ili debata sprovedu pod Chatham House pravilom? Poverljivost može biti pozitivna i time bi se u suštini rešilo i pitanje bezbednog dijaloga i pitanje negativnog uticaja medija. Time bi se takođe omogućilo otvaranje i najtežih pitanja. Već na samom početku dijaloga potrebno je razmotriti pravila izveštavanja javnosti, a potom ih i precizno ih definisati
- **Mediji treba da promovišu atmosferu dijaloga kao preduslov za uspešan unutrašnji dijalog.** Trenutno je dijalog u Briselu u delimičnom zastoju, uslovljen otežanom i sporom implementacijom dogovorenih elemenata, kao i sa žestokom retorikom zasnovanom na konfliktnim tumačenjima sporazuma. Ova situacija dodatno podstiče izveštavanje medija u Srbiji, koje je izuzetno jednostrano, i u kome uglavnom nije ponuđeno objašnjenje konteksta u kojem se odvija dijalog, kao ni objašnjenje šta je suština normalizacije. Javnost nije spremna za unutrašnji dijalog i nije prisutno uverenje da postoji siguran prostor za njegovo odvijanje. Stoga medijsko izveštavanje o briselskom dijalogu i odnosima Srba i Albanaca uopšte mora postati informativnije, analitičnije, nepristrasno i uravnoteženo. Ovo je osnovni preduslov za pripremu stanovništva za ishode unutrašnjeg dijaloga i eventualno nova hrabra rešenja.
- **Dijalog mora da bude inkluzivan za različite vrste stavova.** U njemu treba da učestvuju i opozicija i civilno društvo, osiguravajući da su sve relevantne društvene strukture i njihove pozicije uključene. Organizatori dijaloga treba da upute zvaničan poziv svim potencijalnim relevantnim učesnicima za učešće u dijalogu, istovremeno garantujući bezbednost prostora za debatu i nepristrasno izveštavanje medija. Ako to ne bude slučaj, istorijska prilika za formulisanje zajedničkog stava u Srbiji oko pitanja odnosa sa Kosovom može da bude propuštena. Bez obzira na to da li će predstavnici opozicije učestvovati u dijalogu ili ne, civilno društvo mora da uzme učešće i ponudi svoj doprinos. Dijalog ne može da se vodi bez Srba sa Kosova. Predstavnici različitih političkih opcija i civilnog društva moraju da imaju mesto za stolom.
- **Opozicija nema „luksuz“ da ostane van dijaloga i pitanja vezanih za Kosovo.** Ako opozicija ne želi da učestvuje u dijalogu koji je pokrenula vlast, ona nema razloga da ne pokrene paralelni proces, u kojem bi utvrdili sopstvene i društvene pozicije oko ključnih pitanja. Ukoliko su nezadovoljni zvaničnim procesom, opozicija može pokazati vladi kako bi takav dijalog trebao biti organizovan, ali ostajanje po strani u odnosu na ključno pitanje za državu ne treba da bude opcija. Dijalog se ne tiče nije samo pitanja Kosova, već je mnogo širi i tiče se suštine budućnosti Srbije i njenog demokratskog razvoja.
- **Pitanje srpsko-albanskog pomirenja je verovatno najznačajnije za ukupni kontekst odnosa, ali ipak ne bi trebalo da bude tema u unutrašnjem dijalogu pošto će ga nepotrebno opteretiti.** Cilj unutrašnjeg dijaloga treba da bude pre svega određivanje pozicija Beograda prema sveobuhvatnoj normalizaciji sa Prištinom. Međutim, postizanje sveobuhvatnog sporazuma otvara prostor za pomirenje sa kosovskim Albancima.

Učesnici

Milivoj Bešlin, naučni saradnik, Institut za filozofiju i društvenu teoriju Univerziteta u Beogradu
Sonja Biserko, izvršna direktorka, Helsinški komitet za ljudska prava
Nikola Burazer, programski direktor Centra za savremene politike i izvršni urednik portala European Western Balkans
Gordana Delić, direktorka, Balkanski fond za demokratiju
Ivan Đurić, programski koordinator, Inicijativa mladih za ljudska prava
Srđan Đurović, programski koordinator, Fondacija za otvoreno društvo
Bojan Elek, istraživač, Beogradski centar za bezbednosnu politiku
Boško Jakšić, kolumnista
Fahrudin Kladničanin, Programski koordinator, Forum 10
Ljubiša Mijačić, analitičar, Zubin Potok
Petar Miletić, kolumnista
Miodrag Milićević, izvršni direktor, Aktiv
Nataša Petrović, viši programski oficir, Balkanski fond za demokratiju
Aleksandar Popov, direktor Centra za regionalizam
Nenad Radosavljević, predsednik upravnog odbora, Mreža srpskih TV stanica na Kosovu
Stefan Surlić, asistent, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu
Sonja Stojanović Gajić, izvršna direktorka, Beogradski centar za bezbednosnu politiku
Aleksandra Šanjević, programska koordinatorica, Fondacija za otvoreno društvo
Shpetim Gashi, potpredsednik, Savet za inkluzivno upravljanje
Igor Novaković, predstavnik u Srbiji, Savet za inkluzivno upravljanje
Alex Roinishvili Grigorev, predsednik, Savet za inkluzivno upravljanje